

Jens Zetlitz-jubileet

===

Forvist eller forfremmet fra Stavanger?

I Stavanger er man snar til å antyde at Jens Zetlitz så på utnevnelsen i Kviteseid som en slags forvisning. I Kviteseid har man uttrykt at han så på dette som en klar forfremmelse.

Pål Mitsem

Stavanger kommune har utgitt et hefte i forbindelse med Jens Zetlitz-jubileet, med tittelen «Mysteriet Jens Zetlitz». Mysteriet synes å være at en så begavet Stavangermann «endte sine dager som potetprest i Kviteseid»! Noe mer blir ikke sagt om tiden etter at han flyttet fra Stavanger. Teksten i heftet er også inntatt på Stavanger kommunes web-side.

I begynnelsen av oktober kom Hans Eyvind Næss bok «Teolog og trubadur. Jens Zetlitz 1761 - 1821». Boken inneholder en detaljert biografi - om tiden frem til flyttingen fra Rogaland! En riktigere tittel ville vært: «Teolog og trubadur. Jens Zetlitz 1761-1811» - året da han flyttet fra Rogaland.

Det er kanskje likevel bedre at Jens Zetlitz liv i Kviteseid blir forbigått i taushet enn at det uten grunn blir beskrevet i sterkt nedlatende vendinger.

I ett foredrag jeg hørte ble det sagt nokså direkte at Jens Zetlitz ble noe av en drukkenbolt som lå sine sognebarn til byrde. Liknende uttalelser har jeg også hørt før.

I Stavanger er man snar til å antyde at Jens Zetlitz så på utnevnelsen i Kviteseid som en slags forvisning.

I Kviteseid har man i forbindelse med jubiléet uttrykt at han så på dette som en klar forfremmelse, og at han gledet seg til å overta sitt nye embete.

Det er nok også det rette. Prestegården i Kviteseid lå praktfullt til, med store, flate jorder mellom (den gamle) kirken og prestegården.

Jens Zetlitz søkte kontakt med sentrale personer i Kviteseid straks han var utnevnt, og før han flyttet. Han ble orientert om den avdøde sogneprests arbeid for å etablere et lærerseminar i Kviteseid. Han satte sin tyngde inn på dette fra første stund. Han tok det bl.a. opp med biskopen i Kristiansand i et langt brev i 1812, med tildels detaljerte planer for hvordan undervisningen skulle legges opp.

Uår, krig og arbeid med nasjonal samling forsinket arbeidet. I 1818 sto skolestuen ferdig i Kviteseid, og i 1819 ble det første lærerseminar åpnet i Norge, med faglig støtte og uvurderlig fødselshjelp fra Jens Zetlitz. Blant elevene var Aasmund Olavsson Vinje (1835).

Han etablerte også et leseselskap i Kviteseid, på samme måte som i Vikedal. Det var den tids folkebibliotek.

Hans litterære produksjon hadde langt på vei stanset opp etter at første kone Maren Elisabeth f. Bull - hans sangers Elisa – døde i 1801.

Under tiden i Kviteseid skrev han en kantate fremført i Skien kirke, og dikt til Ole Bjørnsen, Nordahl

Brun, Gabriel Kielland, C.N. Schwach, fru M. S. Bukholm og Nicolai Wergeland.

Dessuten en rekke salmer og en samling prekener, samt leilighetsdikt. Det var da noe! Det kan sikkert legges til grunn at hans litterære produksjon ikke ble hemmet av flyttingen fra Rogaland til Telemark.

Kviteseid Historielag æret Jens Zetlitz, bl.a. for hans innsats for lærerskolen, med en minnestøtte i 1946. I jubileumsåret 2011 er han minnet på mange måter også i Kviteseid, også med et historisk skuespill som både dekker tiden i Rogaland og tiden i Telemark!

Jens Zetlitz forente sann tro på monarkiet med revolusjonstidens idéer om frihet, likhet og broderskap. Han sto med begge ben plantet i utviklingen av det nye Norge, og fikk kanskje bedre muligheter til det i Kviteseid enn i Vikedal. Han fulgte godt med i alt som skjedde i tiden,

og drev utstrakt korrespondanse med en rekke fremtredende personligheter i Norge og Danmark. Lærer, leilighetspoet, kirkesanger og klokker Ole Bjørnsen ble en meget nær venn, som ble hjulpet frem av Jens Zetlitz,

til bl.a. å bli stortingsmann på det første ordinære Storting i 1815. Politikk ble også diskutert hos leilighetsdikteren, industrimannen og gårdbrukeren Ole Blom.

Gjennom ham ble Jens Zetlitz kjent med bygdas prominente personer, bl.a. Eidsvoldsmannen Peter Jørgen Clouman, Hans Paus, Christopher Blom og Paul Blom.

Han ble ellers venn med bl.a. gårdbruker og leilighetsdikter Tormod Knudsen Borgejorde, som senere kom på Stortinget og ble bankgründer.

Han var også venn med særpregede kulturpersonligheter som Mikkel Mandt i Lårdal og Rasmus Nielsen Bakka i Nissedal. For bare å nevne noen i hans rike omgangskrets!

Presten Claus Pavel skrev en dagbok som aldri var ment å skulle trykkes, og som først ble utgitt en mannsalder etter hans død.

Else Breen sier i sin bok «Jens Zetlitz – et tohundreårsminne» fra 1990 at Claus Pavel skal ha skrevet at Jens Zetlitz gikk i «bondebrylluper og drakk seg full.»

Det var særlig det som var grunnen til inntrykket som ble gitt i foredraget som er nevnt ovenfor og som kanskje ellers har farget oppfatningen som mange har hatt om Jens Zetlitz tid i Kviteseid.

For ordens skyld: Claus Pavel har ikke på noe sted gjengitt egne observasjoner eller vurderinger når det gjelder Jens Zetlitz levemåte.

Det er presten Georg Buchard Jersin som kom med uttalelsen som Claus Pavel gjenga, og som Else Breen har sitert. Presten Jersin får ellers de mest drepene karakteristikker i Claus Pavels dagbok!

Lokalhistorikeren Einar Østvedt, *Ti profiler*, Skien 1969, har beskrevet Jens Zetlitz minne slik: «Alle som kjente Zetlitz, roste ham for hans vennlighet,

hans gode hjerte og hans alltid parate hjelpsomhet. Han kom til bøndene som omgav ham, med åpent sinn, veiledet og oppmuntret dem. Hadde de skriftlige klager å fremføre mot stat og embetsmenn,

eller kom de opp i rettssaker, førte han deres tanker i pennen. I prestegården var det alltid åpne dører ...»

De mange dikt som ble skrevet ved Jens Zetlitz død bekrefter inntrykket av en usedvanlig vennsæl mann og personlighet.

Jeg synes dette kan være et passende supplement til det inntrykk man ellers lett kan få i Stavanger, av en mislykket liv som potetprest i Kviteseid.

Fakta:

Jens Zetlitz

Jens Zetlitz ble født i Stavanger 26. januar 1761 og døde 14. januar 1821 i Kviteseid i Telemark.

Som landskjent dikter, fikk han tilnavnet "Glædens muntre Sanger". Han var også prest, kapellan hos sin svigerfar på Lye, Jæren og sogneprest i Vikedal, Ryfylke og Kviteseid, Telemark.

Utdrag:

Det er kanskje likevel bedre at Jens Zetlitz liv i Kviteseid blir forbigått i taushet enn at det uten grunn blir beskrevet i sterkt nedlatende vendinger.

Bildetekst: Dikterpresten Jens Zetlitz, også kalt «Glædens muntre Sanger».